

УДК 327.323.2/.3(4)"1951/1954"(093.2)
327(497.1)"1951/1954"(093.2)
32:929 Топаловић Ж.(093.2)

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2022.1.mij.239-259>

Оригинални научни рад

Примљен: 7. 6. 2021.

Прихваћен: 18. 2. 2022.

Никола МИЈАТОВ

Институт за савремену историју, Београд
nikolamijatov@gmail.com

Југославија и Социјалистичка интернационала (1951–1954)

АПСТРАКТ: Предмет овог рада су динамични односи Југославије и Социјалистичке интернационале у периоду 1951–1954. године. Сагледани су кроз призму прикључења Југославије том телу, као и кроз засебне догађаје који су значајно утицали на међусобне односе: случај Живка Топаловића, учешће Интернационале у тршћанском питању и њене реакције на продубљивање односа Југославије са Трећим светом.

Кључне речи: Југославија, Социјалистичка интернационала, Живко Топаловић, тршћанско питање

Нашавши се усамљена у оштро подељеном хладноратовском свету, Југославија је у годинама сукоба са Информбироом тражила ослонац на Западу. У премошћавању идеолошког јаза као кључне су се показале партије социјалдемократске и лабуристичке левице, преко којих је и прва сарадња остварена. Паралелно са процесом позиционирања Југославије на Западу, саме партије левице окупљају се у новооснованој Социјалистичкој интернационали.

У деценији свога оснивања, 50-их година 20. века, Социјалистичка интернационала представљала је фактор интеграције Западне Европе. Својим геостратешким заокретом и Југославија се тих година нашла на Западу, где је као „диктатура пролетаријата“ евентуалне истомишљенике, или барем разумевање, могла наћи међу западно-европском левицом. Делећи сличне геостратешке интересе и нала-

зећи се на левој страни политичког спектра, интеракција Југославије и Социјалистичке интернационале била је неминовна.

Оснивање Социјалистичке интернационале и Југославија

У моменту када се комунистички свет проширио до Шћећина и Трста, партије левице Западне Европе својом политиком заговарања већих социјалних давања, тј. државе благостања, биле су лака мета за идеолошке нападе опозиције. Сваки социјалдемократски или лабуристички иступ десна опозиција поистовећивала је с комунизмом и приближавањем СССР-у, како геостратешки тако и идеолошки. Волтер Лакер наводи: „Хладни рат је неминовно нанео штету социјалистичким идеалима, јер су у свести јавности комунизам и социјализам припадали истом јату“.¹

У свету супростављених блокова, партије европске левице имале су заједничке опоненте: пре свега комунизам, оличен у опозиционим комунистичким партијама и читавом Источном блоку, као и конзервативне партије у својим државама. Ради оштре диференцијације у односу на комунистичке партије, али и заједничке координације, странке левице окупљају се одмах после рата у Комитет интернационалне социјалистичке конференције (COMISCO: Committee of the International Socialist Conference). Иницијатива је дошла од британских лабуриста, па се одмах као циљ Комитета поставило оснивање социјалистичке интернационале.

Оснивачки конгрес Социјалистичке интернационале заседао је у Франкфурту од 27. јуна до 3. јула 1951. и она је тада обновљена. Формиран је и Биро интернационале као извршно тело и Билтен – њен пропаганди одсек. За председника Интернационале једногласно је изабран Морган Филипс, лабуриста Велике Британије. Укупно, Интернационала је обухватала око 10 милиона организованих чланова социјалистичких партија, са више од 40 милиона гласова, чиме је добила на значају у међународним односима, мада је често била спутана међусобним неслагањима самих партија чланица.²

Више ради одбране од напада конзервативаца него ради офанзиве на Источни блок, самом интернационалом је провејавао антикомунизам. Већ у статуту, тј. преамбули – „Изјава о начелима демократског социјализма“, налазимо: „Док социјализам све више продире

1 Волтер Лакер, *Историја Европе: 1945–1992*, (Београд: Clio, 1999), 186.

2 Архив Југославије (АЈ), Фонд 507, Савез комуниста Југославије IX, 144/XXXIV–7.

у свету, нове снаге угрожавају развитак слободе и социјалне правде. Откако је букнула бољшевичка револуција у Русији, комунизам је поцепао међународни раднички покрет и тиме у многим земљама за читаве деценије бадио је назад остварење социјализма“; „Комунисти немају права да се позивају на социјалистичке традиције. У истини они су ове традиције тако изопачили да се оне више не могу ни да препознају. Комунизам се сабио у такав догматизам који стоји у непремостивој супротности са критичким духом марксизма“; „Док социјалисти настоје да савлађивањем капиталистичког класног друштва остваре слободу и социјалну правду, комунисти се упире да заостре класне супротности друштва у искључивом интересу диктатуре једне једине партије“; „Међународни комунизам је инструмент империјалистичке државе. Гдегод је дошао на власт он је искоренио слободу или уништио могућност да слобода буде извојевана. Он се ослања на милитаристичку бирократију и на терористичку полицију. Он је породило ново класно друштво које упадљиво испољава супротности у погледу приоритета и поседа. Принудни рад је важан фактор у његовој привреди.“

У дефинисању демократије у истом документу се истиче: „Демократија захтева право постојања више од једне партије и право на опозицију“; „Свака диктатура, постојала она где било, представља погибију за слободу свих народа па тиме и за светски мир.“

За партије чланице кључно је било непрестано подвлачити антикомунизам у својим програмима и иступањима, а сарадња са изгнаним партијама Источне Европе била је један од метода.³ На линији те политике као члан Интернационале нашао се и Живко Топаловић, вођа социјалистичке партије Југославије у изгнанству, са супругом Милицом. Разумевајући хладноратовске прилике, Топаловић се оријентисао на сарадњу са европским социјалистима и тиме је успео да од себе и своје, практично непостојеће, партије направи политичког играча са утицајем који није био занемарљив. Истиче се да је уживао заштиту британских лабуриста, који су све односе британске владе са југословенском политичком емиграцијом прекинули, осим са Топаловићем, кога су и подржавали. Главну финансијску подршку добија од синдиката САД-а, имајући подршку вође Ирвина

---

3 Исто.

Брауна, док од лабуриста добија 200 долара месечно.⁴ Прилику да подрже Топаловића, свакако вођени међудржавним конфликтима са Југославијом, искористили су и истакнути аустријски социјалиста и амбасадор Аустрије у Београду Валтер Водак, као и италијански социјалиста Тревен.⁵ У сваком случају, Топаловић се нашао у улози, са једне стране, критичара Југославије, али и са друге, њеног заступника у Интернационали.

Шта је у ствари позадина Интернационале? Она јесте представљала организационо тело које је зближавало, на моменте и удаљавало, махом европске социјалисте. Међутим, истиче се доминација британских лабуриста. Са преко пет милиона чланова и 46,4% бирачког тела представљали су убедљиво највећу партију у организацији, на далеком другом месту је Социјалдемократска партија Западне Немачке са 736.000 чланова и 36,9% гласова на изборима 1950. године, која је опет била под јаким утицајем британских лабуриста. У оквиру Интернационале из Лабуристичке партије Велике Британије било је више од 50% чланства. Такође, Велика Британија је, иако империја на своме заласку, од држава чланица Интернационале имала највећи спољнополитички потенцијал. Истиче се и утицај Моргана Филипса, који је једногласно изабран за председника.⁶

Узмемо ли у обзир наведено, може се закључити да је Социјалистичка интернационала, између осталог, била орган лабуристичке хегемоније која је за циљ имала уједињење европских социјалиста, преко њих и читаве Западне Европе, која би тиме постала значајан фактор Хладног рата. Иначе, у овом периоду идеја уједињења Европе није била страна, јер је управо тада Пол Анри Спак своју визију почео да пропагира оснивањем „Европског социјалистичког покрета за уједињену Европу“, који је такође имао конгрес у Франкфурту и био директан изазов Социјалистичкој интернационали. Сам Спак

4 АЈ, 507/IX, 144/XXXIV–12; АЈ, Фонд 836, Канцеларија маршала Југославије, I-2-a/140, Пријем председника и министра иностраних послова владе Велике Британије Ентони Идна код Маршала Тита, Београд, Блед 18–22. 9. 1952.

5 Са социјалистима Аустрије доминантно је било међудржавно питање Корушких Словенаца. Са италијанске стране проблем је представљало тршћанско питање, о коме ће касније бити више речи. АЈ, 507/IX, II/11; АЈ, 507/IX S/c–437; Александар В. Милетић, *Преломна времена: Милован Ђилас и западноевропска социјалистичка и социјалдемократска левица: (1950–1954)*, (Београд: Институт за новију историју Србије, 2019), 66–68.

6 АЈ, 507/IX, 144/XXXIV–7.

је са презиром гледао на Интернационалу наводећи да су тенденције лабуриста „очите“.⁷

Крајњи циљ лабуриста није промакао ни југословенском руководству. При повратку са пута у Велику Британију, Милован Ђилас је приметио: „Код лабуриста постоји тенденција, бар код неких, да играју неку водећу улогу у социјалистичком свету – насупрот Москви. У том погледу они се у методама разликују од Руса, разуме се, али ипак су то по суштини исте тенденције: за неком хегемонијом у радничком свету“.⁸ Још 1949. обриси лабуристичког плана о изградњи блока социјалистичких држава, у којем би била и „можда Југославија“, били су познати КПЈ.⁹

Трећег дана заседања тема је била управо Југославија. Питање је било да ли примити и Југославију у Социјалистичку интернационалу. То нам показује перцепцију Југославије међу европским социјалистима, тј. она је виђена као део западног света још 1951. године. Најчешће ју је помињао Морган Филипс, хвалећи њено војничко држање према СССР-у. У дискусију се укључио и Топаловић који је играо своју комплексну двоструку улогу: подржао је слање помоћи и оружја Југославији, али је истовремено и напао њен унутрашњи поредак. У одбрану Југославије од Топаловићевих критика устао је Хакон Ли, истакнути функционер Норвешке радничке партије, иако у том тренутку односи ове партије са КПЈ нису још били успостављени. Ли је казао: „Толико нападана Титова диктатура у сваком случају је остварила значајно побољшање социјалног положаја становништва“. Осим норвешких, шведски и швајцарски делегати су такође показали више разумевања према Титовом режиму. Опште мишљење међу делегатима било је да је Југославија свакако значајна као део одбрамбеног система Запада, и то његов најугроженији део. Питање једнопартијског система већина делегата је оцењивала као унутрашње питање.¹⁰

7 AJ, 507/IX, 144/ XXXIV–10.

8 AJ, 507/IX, S/a–1–38. Више о путу Милована Ђиласа и Владимира Дедијера у Велику Британију и односима са британским лабуристима: Vladimir Unkovski-Korica, “The Yugoslav Communists’ Special Relationship with the British Labour Party 1950–1956”, *Cold War History* 2014, Vol 14. No. 1, 23–46; Nikola Mijatov, „Milovan Đilas i britanski laburisti 1950–1955“, *Istorija 20. veka* 2/2015, 27–43.

9 Дипломатски архив Министарства спољних послова Републике Србије (ДАМ-СПРС), Политичка архива (ПА), 1949, Енглеска, ф-32, дос. 24, Разговори наше амбасаде.

10 AJ, 507/IX, 144/ XXXIV–7.

Интернационала је осудила притисак СССР-а на Југославију. Гласало се о проспекту међупартијске сарадње. За службене односе са КПЈ једина је била Социјалистичка партија Швајцарске.¹¹ За сарадњу, али неслужбеног карактера, биле су Лабуристичка партија Велике Британије, Француска секција радничке интернационале (SFIO), Радничка партија Норвешке, Социјалистичка партија Белгије, Социјалдемократска партија Шведске, Социјалдемократска партија Немачке, Социјалдемократска партија Данске, Радничка партија Израела и СО – Cooperative Commonwealth Federation из Канаде. Против сарадње иступили су: Холандска партија рада, Социјалистичка партија Аустрије, Социјалдемократска партија Италије, Социјалдемократска партија Финске, Социјалдемократска партија Бугарске у изгнанству, Социјалдемократска партија Југославије у изгнанству (Живко Топаловић), Социјалистичка партија Шпаније у изгнанству.¹²

Значајно је напоменути да би евентуално примање КПЈ у Интернационалу свакако пољуљало њен тек успостављени кредибилитет. Наиме, као што смо видели, тек што је био донет проглас о „демократском социјализму“, те би примањем Југославије сам статут тела био обесмишљен. Треба имати у виду и да је из тадашњег COMISCO-а 1949. године избачена партија италијанских социјалиста због сарадње са Комунистичком партијом Италије.¹³

11 Сарадња Југославије са социјалистима Швајцарске имала је своју засебну динамику. Жулијус Амбрет Дроз, руководилац социјалистичке партије Швајцарске (СП или СПС), није оклевао већ је први успоставио контакте. У томе је значајан био геополитички положај Швајцарске, тј. њена неутралност, али пресудна је биографија самог Дроза: пошто је провео 12 година у Коминтерни, често је нападан као агент Коминформа, најчешће од Караиванова и Моргана Филипа. Са социјалисту Западне Европе довођење у везу са СССР-ом било је погубно и по лични и по партијски рејтинг. У побољшању односа са Југославијом видео је и прилику да те тврдње оповргне. Занимљиво је да га је, од успостављања интензивнијих односа са КПЈ, Москва нападала као америчког агента. Иако се од СССР-а удаљио, од идеологије није: о Дрозовим идеолошким опредељењима довољно говори изјава на конгресу његове партије 1949. године: „Ми нисмо болничари капитализма и добри самарићанин који је спреман да га подржава. Ми смо гробари капиталистичког режима. Ми смо партија која се бори. Ми морамо да пређемо у офанзиву“. Последично, швајцарски социјалисти били су пионери сарадње: прва партија у оквиру COMISCO-а која је успоставила односе са КПЈ. АЈ, 836, I–3–b/834; ДАМСПРС, ПА, 1949, Италија, ф-102, дос. 5, Партије и политички покрети; АЈ, 507/IX, 144/XXXIV–7.

12 АЈ, 507/IX, 144/XXXIV–25.

13 ДАМСПРС, ПА, 1949, Швајцарска, ф-102, дос. 5, Партије и политички покрети у Швајцарској.

Услед радикално супростављених мишљења донета је резолуција у којој се наводи да партије могу самостално, уколико желе, да успостављају односе са КПЈ. Тиме је додатно скренута пажња на КПЈ и процес успостављања међупартијских односа знатно је убрзан. На значај тих односа осврнуо се и Ђилас: „Тако су лабуристи, а и остали европски социјалисти, били не само прелазни ступањ у нашој сарадњи са Западом, него и делатна снага с којом нас је сарадња извучила из изолованости и ослобађала од идеолошких предрасуда о комунистима као јединим истинским представницима радничке класе и социјализма“.¹⁴ Код југословенског руководства уочава се прихватање ове одлуке без већих замерки ни Интернационали ни њеним чланицама. Сама КПЈ се изјаснила да не настоји да одмах уђе у Интернационалу, већ да развија односе са партијама, те да би с временом и сам улазак „дошао као природан“.¹⁵

Са друге стране налазило се комунистичко вођство Југославије, које је после 1948. године и сукоба са Информбироом настојало да се што је могуће више дистанцира од Москве и идеолошке шапе стаљинизма. Дистинкција је морала бити и у самој Комунистичкој партији Југославије, која је на Западу свакако перцепирана у хладноратовском маниру. Ради превазилажења тога и стварања нове форме политичког организовања, јединствене и другачије од оних у СССР-у, на VI конгресу КПЈ новембра 1952. године основан је Социјалистички савез радног народа Југославије (ССРНЈ). У идеји ССРНЈ је окупао све социјалисте Југославије, а не само комунисте, и као такав представљао је и континуитет у односу на Народни фронт, али и модел за успостављање присније сарадње са политичким партијама Запада.¹⁶

Тај задатак поверен је Миловану Ђиласу и Владимиру Дедијеру, који су у наредном периоду остварили динамичне односе са европским социјалистима.¹⁷ Предњачили су британски лабуристи, с којима је сарадња имала засебну динамику. На површини односи су

14 Milovan Đilas, *Vlast*, (London: Naša reč, 1983), 215.

15 АЈ, Фонд 142, Социјалистички савез радног народа Југославије, 42–151.

16 Nikola Mijatov, *Milovan Đilas i evropski socijalisti 1950–1958*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2019), 49–55.

17 Више о односима Југославије и европских социјалиста у: Милетић, *Преломна времена*; Aleksandar V. Miletić, „Unrealised Nordic Dream’: Milovan Đilas and the Scandinavian Socialists“, *Tokovi istorije* 3/2015, 89–106; Александар В. Милетић, „Милован Ђилас и француски социјалисти 1950–1954“, *Токони историје* 1/2020, 155–174; Мijatov, „Milovan Đilas i britanski laburisti 1950–1955“, 27–43; Nikola Mijatov, „The Case of Milovan Djilas and the European Socialists 1954–1958“, *Istorija 20. veka*, god. 37, 2/2019, 217–238; Mijatov, *Milovan Đilas i evropski socijalisti*

били хармонични, међутим, по многим питањима британски лабуристи доследно су проводили политику „одржавања Тита на површини воде“,¹⁸ као што ћемо и видети на неколико примера.

Махом позитиван однос према Југославији имали су социјалисти Француске и Белгије, од којих су појединци попут Гија Молеа и Пола Анрија Спака сасвим отворено видели Југославију на Западу, чак и као интегративни фактор процеса европског уједињења.¹⁹

Социјалдемократска партија Западне Немачке (СПД) оклевала је у продубљивању односа пре свега због прилике коју супарничка Хришћанско-демократска унија (Christlich Demokratische Union - CDU) не би пропустила када би се и заиста сарадња са једном комунистичком партијом остварила. За Западну Немачку појам комунистичке партије у себи носи додатне потешкоће, свакако изазване источним суседом. Додатно, зближавање је кочила и Лабуристичка партија Велике Британије, која је настојала да она буде та која би са Југославијом имала присан однос, тиме и лакше контролисала њену улогу на Западу, чију је парадигму сама поставила. Од нордијских земаља принципијелни антикомунизам показао се као значајна препрека у сарадњи са партијама Данске и Холандије.²⁰ У случају холандских лабуриста препрека је био и изразити клерикализам те партије, али и углед Живка Топаловића у њој.²¹ Предводник сарадње била је социјалдемократска партија Шведске, чији је лидер Кај Бјорк имао разумевања за једнопартијски систем Југославије.²² Са Норвешком

1950–1958; Unkovski-Korica, “The Yugoslav Communists’ Special Relationship with the British Labour Party”, 23–46.

18 Након сукоба са Информбироом Југославија је тражила своје упориште на Западу. Њену евентуалну улогу у том свету формулисао је лабуристички министар спољних послова Ернест Бевин: „Одржавање Тита на површини воде“. У пракси то је подразумевало увођење Југославије у западну сферу, али не као „играча“, већ као подређеног фактора који се подржава тек толико да буде на „површини воде“. Čedomir Štrbac, *Svedočanstva o 1948*, (Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1989), 87–88.

19 Више о Југославији и процесу европског уједињења у: Никола Мијатов, „Југославија и уједињавање Западне Европе 1950–1958“, *Токви историје* 2/2016, 177–196.

20 ДАМСПРС, ПА, 1955, Данска, ф-12, дос. 314/а, Разговори наших представника у Данској: Разговор посланика Милоша Царевића са генералним секретаром социјалдемократске партије Данске Олуф Карлсоном, 08. 06. 1955.

21 ДАМСПРС, ПА, 1953, Холандија, ф-35, дос. 122, Политичке партије; ДАМСПРС, ПА, 1953, Холандија, ф-35, дос. 314/а, Разговори наших представника у Холандији: Разговоре водио М. Ристић.

22 АЈ, Фонд Кабинет председника Републике (837), II-а/1.

сарадња је кренула узлазном линијом и имала је светлу перспективу: лабуристи ове земље посматрали су Југославију као део западног света и чланицу Интернационале.²³ Због специфичног геостратешког положаја, фински социјалисти имали су резервисан став према Југославији и евентуалној сарадњи, свакако услед бојазни од суседног СССР-а.²⁴ Са свим нордијским партијама левице пропуштено прилику за продубивање сарадње представљао је случај Милована Ђиласа, када је његово путовање у те земље отказано услед партијске осуде.²⁵

У Аустрији и Италији очигледни међудржавни спорови били су непремостива препрека у евентуалном зближавању са партијама левице. Питања Корушких Словенаца и Трста доминирала су у међупартијским контактима и кључно утицала на иступе тих партија по питању положаја Југославије у Социјалистичкој интернационали, о чему ће касније бити речи.

Случај Живка Топаловића

Са развојем односа са европским социјалистима и са перспективом уласка у Социјалистичку интернационалу питање чланства Живка Топаловића и његове Социјалистичке партије Југославије у изгнанству добија нову димензију. Парадоксално, преко Топаловића Југославија је *de facto* већ била члан Интернационале, а чланство обе партије, његове и ССРНЈ, у истој организацији никако није било могуће – Топаловић је у Југославији осуђен и имао је статус бегунца од закона.

Пре свега, он је био константан извор антијугословенске пропаганде, оријентисане према режиму. У другим питањима попут наоружања или Трста, као што смо видели, Топаловић је био на истој линији као и власт у Београду. Свој пропагандни рад оријентисао је, поред иступања на седницама Интернационале и преко листа *Sindikalist: organ slobodnog jugoslovenskog radničkog saveza u izgnanstvu, Sekcija CGT. Force Ouvrière*. Ту наводи да заступа југословенске раднике који му писмом поручују: „Раскринкајте комунистичке лажи, отворите очи Социјалистичкој интернационали“. После VI конгреса своје нападе усмерио је на демистификовање демократизације КПЈ: „Комунистички режим у Југославији труди се да изведе једну велику пре-

23 АЈ, 142, 42–150.

24 ДАМСПРС, ПА, 1953, Финска, ф-26, дос. 314/а, Разговори наших представника у Финској.

25 Више о отказаној посети Шведској, Норвешкој и Данској у: Miletić, „Unrealised Nordic Dream’: Milovan Đilas and the Scandinavian Socialists“, 89–106.

вару према слободном свету. Угрожен од Москве он тражи помоћ западних држава уз обећање да ће се демократизовати. Западне силе виде и знају да тај режим има против себе огромну већину народа и због тога неће и не сме допустити никакво угрожавање слободне воље народа. Западне силе су ипак нашле да им њихови политички и војни интереси налажу да пруже помоћ и заштиту комунистичком режиму у Југославији да га не прогута Москва. Југословенски комунисти су променили име у намери да се увуку у слободну међународну синдикалну заједницу и Социјалистичку интернационалу.²⁶

У Западној Европи Топаловић се кретао и делао слободно, трајно је био настањен у Паризу. У Лондону је одржао неколико предавања.²⁷ Једино је Дроз предузео акцију да му осујети пресељење у Швајцарску. Ипак, са растом утицаја Југославије у друштву европских социјалиста његов положај је уздрман: Интернационала је оформила комисију у саставу: Ливијан, Пивер и Розенфелд (функционери француских социјалиста), која је представљала вид „почасног суда“ за Топаловића. О његовој делатности је прикупљан материјал: елаборат је свим чланицама Интернационале, осим Италије и Холандије, поднела Југославија. Већ по наведеном је јасно да опстанак Топаловића у Интернационали није толико у вези са његовом прошлосту, тј. „издајом“ због сарадње са Дражом Михаиловићем, како је са југословенске стране оптужен, него је то било питање Југославије и односа са Интернационалом. Без обзира на доказе, холандски и италијански социјалисти ће у сваком случају подржати Топаловића. Комисија, формирана у Паризу, састављена је од његових симпатизера и генерално тврђе струје у оквиру француских социјалиста по питању сарадње са Југославијом.²⁸

У сваком случају, комисија је Топаловића 1952. саслушала, у виду импровизованог суђења: била је подељених мишљења, као и Интернационала.²⁹ Подржали су га амерички и италијански делегати, а оштро против иступили су Спак, Оленхауер и Моле. Британски лабуристи били су пасивни по том питању.³⁰

Топаловић је свој специфични, двоструки положај задржао. За Интернационалу био је симбол строге антикомунистичке линије,

26 *Sindikalist*, br. 41: jul 1953; AJ, 507/IX, CKJ, S/c-443.

27 AJ, 507/IX, CKJ, S/c-440.

28 AJ, 507/IX, S/c-441.

29 Исто.

30 AJ, 507/IX, S/c-437.

док је за Југославију био извор антијугословенске пропаганде, али на моменте и несвакидашњи савезник.

Тршћанско питање и Социјалистичка интернационала

Са Социјалдемократском партијом Италије односи су били нарочито комплексни и одражавали су се на генерални положај Југославије у Социјалистичкој интернационали. Италијански социјалдемократи су једни од првих који су у својству делегације посетили Југославију. Делегација се вратила са позитивним утисцима и наишглед међупартијска сарадња је добила добре основе.³¹ Међутим, управо у периоду 1951–1954. заштрава се и доживљава кулминацију тршћанско питање и у њему ПСДИ активно учествује, пре свега у виду антијугословенске кампање.³²

Став Југославије око проблема зона А и Б био је јасан: то је међудржавно питање Италије и Југославије и никакво мешање са стране није пожељно. На збору у Сплиту 1953. Тито је истакао: „Ми не тражимо од људи у иностранству да буду на нашој страни, већ само да буду објективни, да не налијевају уље на ватру, да одговорни људи у западним земљама гледају да на неки начин изађу из ћор-сокака, да не праве опет некакве једностране закључке и споразуме без нашег знања и против наше воље“.³³ Тршћанско питање је од самог почетка било значајан елемент у грађењу независности Југославије, у почетку од СССР-а, а затим и од Запада, па тиме и једно од кључних војно-политичких питања државе.³⁴

План социјалдемократа Италије био је да искористе свој утицај и да делују преко Социјалистичке интернационале. Свакако су у виду имали и бројне партије које су имале негативно мишљење о Југославији. Циљ им је био да Интернационала донесе јединствену резолуцију о тршћанском питању у којој би исказала своје мишљење, иза којег би стајале партије чланице. Југословенско руководство је за ово сазнало и одређене мере су предузете да се то осујети. Милован Ђилас је писао социјалистима Енглеске, Француске, Белгије, Не-

31 AJ, 836, I-3-b/219.

32 AJ, 142, 42–151.

33 J. B. Tito, *Govori i članci*, knj. VII, 209–214, наведено према: Bojan Dimitrijević, Dragan Bogetić, *Tršćanska kriza 1945–1954: vojno-politički aspekti*, (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2009), 75–76.

34 Dimitrijević, Bogetić, *Tršćanska kriza*, 178.

мачке, Шведске и Швајцарске наводећи разлоге против мешања Интернационале.³⁵

Кључна особа био је Морган Филипс, тада најутицајнији у Интернационали. На Конгресу 1952. Филипс је стао у одбрану Југославије, док су све остале партије остале уздржане.³⁶ Филипс је изјавио: „Данас постављати питање решења Трста значи радити на учвршћењу Де Гасперијевог и ватиканског престижа у Италији“.³⁷ Питање резолуције није поставио на дневни ред и тиме је оно осујећено. Ипак, у дискусији која је потом уследила италијански делегати су инсистирали да се оно постави. Као компромис нађено је решење да Интернационала оформи комисију која ће посетити и Зону А и Зону Б, ради „утврђивања истине“, да би се потом Интернационала по том питању и огласила. Занимљиво је да је у дискусији активан био и Топаловић, који је играо своју двоструку улогу: позивајући се на гесло „Балкан балканским народима“ навео је да Трст треба да буде југословенски, али није пропустио прилику ни да напада Титов режим.³⁸

Комисија под називом „Fact finding group“, у саставу Сол Роуз (ЛП Британије), Анри Рибијер (SFIO) и Камиј Уисманс (Социјалистичка партија Белгије) обишла је Зону А. Разговарали су са низом представника појединих политичких странака – међу њима и независниста и италијанско-словеначке уније. Око Зоне Б било је проблема: Београд је одбио да комисији дâ дозволу за обилазак. На све примедбе да ће се тај поступак врло негативно одразити и послати погрешну поруку, одговарано је да страно мешање у питање Трста неће бити толерисано.³⁹

Комисија је сада имала задатак да напише извештај, барем о Зони А коју је обишла. Сол Роуз примећује, у разговору са секретаром Кнежевићем, да се око читаве комисије водила врло негативна кампања у југословенској штампи, као и да је став Југославије у супротности са Кардељевом изјавом о сарадњи ССРНЈ

35 AJ, 836, I-2-a/12.

36 Спољнополитички интереси Италије и Велике Британије иначе су били у сукобу у овоме периоду, нарочито по питању Медитерана. ДАМСПРС, ПА, 1952, Италија, ф-38, дос. 210, Спољнополитички односи са осталим земљама: Кратак информативни приказ италијанско-британских односа, написао Д. Солдатић.

37 AJ, 507/IX, 144/XXXIV-11.

38 AJ, 507/IX, S/c-443; *Sindikalist*, br. 41: juli 1953.

39 AJ, 507/IX, S/c-443; ДАМСПРС, ПА, 1953, Енглеска, ф-23, дос. 314/а, Забелешке о разговорима.

са социјалистима.⁴⁰ Са израдом извештаја се одуговлачило, али се са југословенске стране назирало да ће извештај по њу бити негативан – Роуз је изјавио да се не може негирати италијански карактер Трста. Ради повољнијег извештаја утицало се на Филипса и Гија Молеа.⁴¹ Но, испоставило се да одуговлачење није било техничке природе, већ да Интернационала није била нарочито заинтересована за то питање. У разговору са секретаром Кнежевићем, секретар Интернационале Јулијус Браунтал изјавио је да је комисија ствар прошлости и да ће донети „формулацију која неће нанети штету ни једној ни другој страни“.⁴² Роуз је настојао да питање Трста скине са дневног реда Интернационале.⁴³

Тако је и било: комисија је закључила да нема трајно решење, да треба задржати уговор из 1947. и Слободну територију.⁴⁴ Даљи односи са социјалдемократима Италије овим сукобом су били оптерећени и готово никаквих значајнијих контаката није било. Штавише лист те партије *Giustizia* у својим текстовима о Југославији често је био оштрији од конзервативних листова.⁴⁵ У Интернационали су наводили да са Југославијом немају ниједну полазну тачку за зближавање.⁴⁶ Тек решавањем тршћанског питања односи Југославије и Италије, а са њима и односи са италијанским социјалдемократима, кренули су узлазном линијом.

Читав догађај је био значајан, иако је за тршћанско питање маргиналан. Са једне стране, европским социјалистима Југославија је показала принципијелан став када је у питању независност државе и чврсто била против сваког вида мешања у унутрашње ствари, ма колико оно бенигно било. Са друге стране, део партија и истакнутих функционера отворено је стао уз Југославију, која је дефинитивно постала незанемарљив играч у друштву европских социјалиста.

40 На VI конгресу 1952. Кардељ је истакао значај сарадње са европским социјалистима, али и додао да још није време за улазак Југославије у Социјалистичку интернационалу. PRO FO 371/102164 WY 10112/11, наведено према: Štrbac, *n. d.*, 100.

41 AJ, 507/IX, S/a-9.

42 ДАМСПРС, ПА, 1953, Енглеска, ф-23, дос. 314/а, Забелешке о разговорима.

43 AJ, 507/IX, 144/XXXIV-31.

44 AJ, 507/IX, СКЈ, S/c-443.

45 ДАМСПРС, ПА, 1953, Италија, ф-39, дос. 314/а, Забелешке о разговорима у Италији: Разговор посланика Кљуна са чланом дирекције ПСДИ Матеом Матеотијем, 12. 02. 1953.

46 AJ, 507/IX, 144/XXXIV-25.

Трећи свет, Југославија и Социјалистичка интернационала

Од првог заседања у Интернационали па надаље било је актуелно питање чланства ССРНЈ. Секретар Браунтал био је јасан, мора се бранити тзв. Франкфуртска декларација а тиме и кредибилитет самог тела: „Али мишљење које преовлађује је да догод начела и политичка структура југословенског режима јесу у супротности са начелима демократског социјализма наведенима у 'Франкфуртској декларацији', члан 5/1 – начела која захтевају право на стварање опозиционих партија – никакве званичне везе између Социјалистичке интернационале и ССРНЈ не могу се оснивати“.⁴⁷

На првом заседању генералног савета Интернационале 1952. холандски социјалисти провокативно иступају, исказујући тиме своје мишљење о Југославији. Наиме, поднели су предлог да се поред франкистичке Шпаније осуди и титоистички диктаторски режим. Скоро сви присутни су били против.⁴⁸

Прилику да изнесу своје ставове о Југославији партије чланице имале су опет марта 1953. године. Исход гласања био је идентичан као 1951, а и закључак – партије могу самостално, уколико желе, да граде односе са Југославијом. Са наведеним се слагало и југословенско руководство, свесно органиченог утицаја самог тела, али и неизбежних притисака око промене режима у перспективи чланства у Интернационали. Ђилас је, априла 1953, на питање новинара резимирао однос са Интернационалом: „Ја не предвиђам да у оваквој форми каква је данас Социјалистичка интернационала може одиграти велику улогу... Интернационала неће да сарађује, а не ми... Они неће да сарађују јер сматрају да је код нас једнопартијски систем, диктатура“.⁴⁹

Питање чланства Југославије поново је постављено без консултација са југословенским руководством. Приговор Филипсу упутио је Ђилас, који у писму наводи да је само постављање питања формулисано у „полу-негативном облику“ и једнострано, без југословенске иницијативе. Није пропустио прилику ни да замери на чврстој позицији коју ужива Топаловић у Интернационали.⁵⁰

И без чланства у овом телу, али заслугом Југославије значај и утицај Интернационале био је угрожен. Учешћем на Азијској соција-

47 АЈ, 837, II-a/1.

48 ДАМСПРС, ПА, 1952, Белгија, ф-9, дос. 101, Месечни извештаји.

49 АЈ, 142, 42–157.

50 Писмо Милована Ђиласа Моргану Филипсу, 31. марта 1953. Vladimir Dedijer, *Veliki buntovnik Milovan Đilas: prilozi za biografiju*, (Beograd: Prosveta, 1991), 381.

листичкој конференцији, и уопште повезивањем са азијским социјалистима, утицај Југославије се проширио управо на подручју на које је Интернационала претендовала.⁵¹ То је свакако у вези са хегемонизмом и специфичним постколонијалистичким приликама у британској Лабуристичкој партији. Азијски социјалисти били су врло критични према Интернационали, наводећи: „Европски социјалисти су социјалисти у својој кући а империјалисти ван ње“. Најчешће је лабуристима замерано анахроно размишљање метрополе према колонијама, сада независним државама, као и то што су доминантно заокупљени европским проблемима.⁵² На оснивачком конгресу Филипс је покушао да ове наводе оповргне: „Ослободили смо се 'надуведеног империјализма' и позивамо народе Азије и Африке да нам се придруже и спремни смо да са њима делимо материјалне користи демократије“.⁵³ Интернационала је отворено позивала, додуше безуспешно, напредне покрете Трећег света на сарадњу, док је она сама у њему перципирана као одраз европског империјализма. Нису само предрасуде биле спорне: азијски социјалисти тестирали су 1952. спремност на сарадњу Интернационале када су јој упутили позив да пружи моралну подршку одређеним ослободилачким покретима у свету – она није ни одговорила.⁵⁴ Исте године конференција Интернационале одржана је у Хаифи, симболичном месту спајања Истока и Запада. Такође, основан је и стални комитет за неразвијене области: Азију, Африку и Латинску Америку, не би ли се сарадња са напредним покретима из тих области унапредила.⁵⁵

С друге стране, и азијски социјалисти су се организовали: осећајући потребу за координисаном изградњом социјализма, државе Азије уједињују своје снаге у послератном свету. Низ социјалистичких партија, од Индије и Бурме до Јапана, формира специфично тело – Азијску социјалистичку конференцију, ради заједничког договарања и организације.⁵⁶

51 AJ, 142, 42–151.

52 AJ, 507/IX, СКЈ, 144/ XXXIV–16.

53 AJ, 507/IX, СКЈ, 144/ XXXIV–7.

54 AJ, 507/IX, 144/ XXXIV–16.

55 AJ, 507/IX, 144/ XXXIV–17.

56 Talbot C. Imlay, "International Socialism and Decolonization during the 1950s: Competing Rights and the Postcolonial Order", *The American Historical Review* 118, no. 4 (2013), 1105; Roy M. N., "The State of Socialism in Asia: Rangoon and After", *Pacific Affairs* 26, no. 2 (1953), 135.

Прва конференција била је у Рангуну, јануара 1953. године. Учествовале су искључиво азијске социјалистичке партије. Од партија европских социјалиста ниједна није позвана. У својству братских делегата (Fraternal delegates) на конференцију су били позвани: Социјалистичка интернационала, Интернационална унија социјалистичке омладине и Комунистичка партија Југославије (такав назив, не ССРНј нити СКЈ, стоји у оригиналу). У име Интернационале у Рангун су допутовали Атли, Кај Бјорк, Андре Биде и Сол Роуз. Југославију су представљали Ђилас, Алеш Беблер и Анђелко Блажевић.⁵⁷

Узмемо ли у обзир претензије лабуриста, спољну политику Британије према Азији, нарочито према Индији и Бурми, и тенденције ширења Социјалистичке интернационале ван Европе, учешће Југославије представљало је велики ударац. Њено учешће, као једине европске партије, уз то и једине комунистичке, оставило је дубоког трага.⁵⁸

Пред Атлијем се нашао тежак задатак. Пре свега он је доживљаван, оправдано или не, као вођа британских лабуриста а тек онда као представник Социјалистичке интернационале. Бивше колоније биле су неповерљиве према империји на заласку. Непосредно пред Рангун, у Билтену конференције, азијски социјалисти су у спољној политици европских сила, првенствено Велике Британије, препознали „мамурлук од историје“ (The hangover from history). Овим речима је окарактерисана политика умируће империје која се и даље не мири са својом далеко мањом улогом у свету.⁵⁹ Са друге стране, социјалисти Азије инсистирали су на праву на национално опредељење и засебан пут развоја постколонијалног света.⁶⁰ Атли је практично долио уље на ватру – у своме иступању истрајавао је на уским оквирима демократије: парламентаризам је једини систем достојан људског бића.⁶¹ Управо инсистирање на униформности развита оставило је негативан утисак на азијске социјалисте, али и на Ђиласа и Беблера.

57 AJ, 507/IX, 144/1-3; Милетић, *Преломна времена*, 81–82; Aleksandar V. Miletić, „The role of Milovan Đilas at the Asian Socialist Conference in Rangoon, 1953“, *Токови историје* 3/2020, 126–127; Александар В. Милетић, *Титов емисар Милован Ђилас: дипломатско-преговарачке и спољнополитичке активности: (1943–1953)*, (Београд: Институт за новију историју Србије, 2021), 387; Jovan Čavoški, „Ideološki prijatelj iz daleka: Jugoslavija i Azijska socijalistička konferencija“, *Istorija* 20. veka 1/2019, 147.

58 Čavoški, „Ideološki prijatelj iz daleka“, 146.

59 AJ, 507/IX, 144/1-3.

60 Imlay, *International Socialism and Decolonization during the 1950s*, 1109–1110.

61 Ђилас, *Vlast*, 243.

Далеко више такта имала је југословенска делегација. Инсистирајући на сопственом развоју, специфичности сваке државе, непостојању једног рецепта за човечанство, делегација је говорила управо оно што су азијски социјалисти и хтели да чују. Несврстаност је била југословенска карта за свет азијских социјалиста.⁶² Наравно, ни сам позив Југославији није случајно уследио. Билтену конференције послат је и Ђиласов чланак од изузетног значаја, за који уредник наводи да је објављен. Наиме, доминатно критикујући СССР, Ђилас се осврнуо и на европске социјалисте наводећи да се иза њих такође крије, у знатно мањој мери, униформни поглед на социјализам оличен у парламентаризму западног типа и реформизму. Он је корене ове идеологије видео у феномену колонијалног суперпрофита, што је свакако наишло на добар пријем код домаћина.⁶³

О југословенској улози говоре и речи британског амбасадора у Бурми, који је делегацију Југославије упитао: „Шта Ви извозите у Бурму, какви су Ваши интереси овде?“ На одговор Беблера да су они ту због идејне сарадње, амбасадор је иронично закључио: „Ви, значи, извозите идеје“.⁶⁴

О скупу у Рангуну је Беблер одушевљено извештавао: „Рангунском конференцијом почело је ново поглавље међународног социјалистичког покрета. Изгледа ван сумње да ће та глава, када буде написана, садржати веома славна дела азиских социјалиста у корист напретка азиских народа и читаве међународне заједнице“.⁶⁵

Југословенска делегација, нарочито Ђилас, привукла је велику пажњу домаћина. У својим мемоарима Ђилас наводи: „Али на мене је, рекао бих, то азијско путовање оставило дубљи, непролазнији утисак“.⁶⁶ По повратку, изнео је нову платформу сарадње са социјалистима: неподржавање никаквих фракција у социјалистичким

62 Čavoški, „Ideološki prijatelj iz daleka“, 140; Alvin Z. Rubinstein, „The State of Socialism in Asia: The Rangoon Conference“ *Pacific Affairs* 26, no. 2 (1953), 134.

63 У чланку Ђилас даље описује послератни развој сваке земље Западне Европе. Истиче да све заслуге за развој Велике Британије приписује Бевану и беванистима, које такође искључије из критике империјалне политике наводећи да спољна политика те фракције почива на другачијим начелима. *AJ*, 507/IX, 144/ I-3; Aleksandar V. Miletić, „The role of Milovan Đilas at the Asian Socialist Conference in Rangoon, 1953“, *Токови историје* 3/2020, 126–132.

64 Đilas, *Vlast*, 244.

65 A. Belber, „Rangunska konferencija azijskih socijalista“, *Naša stvarnost*, (Beograd), No. 3/1953, 42, наведено према: Darko Bekić, *Jugoslavija u Hladnom ratu: Odnosi sa velikim silama 1949–1955*, (Zagreb: Globus, 1988), 494.

66 Đilas, *Vlast*, 243.

партијама, већ са свима имати добре односе и одржавати најуже контакте са азијским покретима који су нам „идејно ближи“.⁶⁷ Последице су биле далекосежне. Чињеница да је у друштво азијских социјалиста Југославија примљена као таква, тј. комунистичка, док је Социјалистичка интернационала инсистирала на промени југословенског режима, нарочито је значајна. Посета Рангуну је била и својеврсна увертира за Титов пут у Индију и Бурму,⁶⁸ док се са друге стране, у односима са европским социјалистима, првенствено британским лабуристима, формирала нова препрека.

Резиме

Од оснивања Социјалистичке интернационале Југославија је била једна од њених често присутних тема. Будући да је почетком 50-их година геостратешки била ближа Западу, у неколико наврата је разматрано и њено чланство у Интернационали. Ипак, значајне идеолошке разлике биле су препрека, барем на површини. Убити, међудржавни спорови били су кључни за оштре ставове појединих партија по питању југословенског чланства у овој организацији. Специфичну улогу одиграли су британски лабуристи, који су настојали да Југославију одрже „на површини воде“, да спрече ширење њеног утицаја на сферу европске левице. Нарочито је у ту сврху коришћен положај Живка Топаловића, који остаје члан Интернационале и наставља да ужива њихову заштиту. С друге стране, Југославија није испољавала нарочите тежње ка учлањењу у Интернационалу и врло брзо, с продором у Трећи свет, постаје за њу незаинтересована.

Прекретница је свакако била 1954. година. Са појавом случаја Милована Ђиласа, кључне особе за контакт са Интернационалом, Ђилас и Владимир Дедијер, нашле су се под прогоном и партије и судства, па су управо њихове везе са левицом Запада помињане у искључиво негативном контексту.

Проблем положаја Југославије произилази из природе саме југословенске власти. Пошто је потекао из аутентичне револуције, партијски врх није био спреман да се потчини ни Стаљину и наспрам њега је изградио своју независност. Потчињавање Социјали-

67 AJ, 507/IX, S/a – 11.

68 Азијском турнејом Јосипа Броза Тита постављени су темељи несврстаности. О самом путу више у: Ljubodrag Dimić, *Jugoslavija i Hladni rat: Ogledi o spoljnoj politici Josipa Broza Tita (1944–1974)*, (Beograd: Arhipelag, 2014), 123–188.

стичкој интернационали и доминантном утицају британских лабуриста стога никако није долазило у обзир. Такође, Интернационала махом није имала разумевања за особености Југославије и настојала је да је уклопи у калупе западноевропске социјалдемократије. То не-разумевање је свакако и допринело опредељењу за несврстаност и грађењу заиста особеног пута, што у социјализам што кроз геостратешке прилике Хладног рата.

Sources and Literature

- Arhiv Jugoslavije: Fond 836, Kancelarija maršala Jugoslavije; Fond 837, Kabinet predsednika Republike; Fond 507, Savez komunista Jugoslavije; Fond 142, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije.
- Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije. Politička arhiva.
- Bekić, Darko. *Jugoslavija u Hladnom ratu: Odnosi sa velikim silama 1949–1955*. Zagreb: Globus, 1988.
- Čavoški, Jovan. „Ideološki prijatelj iz daleka: Jugoslavija i Azijska socijalistička konferencija“. *Istorija 20. veka* 1/2019, 139–158.
- Dedijer, Vladimir. *Veliki buntovnik Milovan Đilas: prilozi za biografiju*. Beograd: Prosveta, 1991.
- Dimitrijević, Bojan, Dragan Bogetić. *Tršćanska kriza 1945–1954: vojno-politički aspekti*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2009.
- Dimić, Ljubodrag. *Jugoslavija i Hladni rat: Ogledi o spoljnoj politici Josipa Broza Tita (1944–1974)*. Beograd: Arhipelag, 2014.
- Đilas, Milovan. *Vlast*. London: Naša reč, 1983.
- Imlay, Talbot C. “International Socialism and Decolonization during the 1950s: Competing Rights and the Postcolonial Order”. *The American Historical Review* 118, no. 4 (2013), 1105–1132. doi.org/10.1093/ahr/118.4.1105
- Laker, Volter. *Istorija Evrope: 1945–1992*. Beograd: Clio, 1999. (Cyrillic)
- Mijatov, Nikola. „Milovan Đilas i britanski laburisti 1950–1955“. *Istorija 20. veka* 2/2015, 27–43. doi.org/10.29362/ist20veka.2015.2.mij.27-43
- Mijatov, Nikola. „Jugoslavija i ujedinjavanje Zapadne Evrope 1950–1958“. *Tokovi istorije* 2/2016, 177–196. (Cyrillic) doi.org/10.31212/tokovi.2016.2.mij.177-196
- Mijatov, Nikola. „The Case of Milovan Djilas and the European Socialists 1954–1958“. *Istorija 20. veka*, god. 37, 2/2019, 217–238. doi.org/10.29362/ist20veka.2019.2.mij.217-238
- Mijatov, Nikola. *Milovan Đilas i evropski socijalisti 1950–1958*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2019.

- Miletić, Aleksandar. “‘Unrealised Nordic Dream’: Milovan Đilas and the Scandinavian Socialists”. *Tokovi istorije* 3/2015, 89–106. doi.org/10.31212/tokovi.2015.3.mil.89-106
- Miletić, Aleksandar V. *Prelomna vremena: Milovan Đilas i zapadnoevropska socijalistička i socijaldemokratska levica: (1950–1954)*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2019. (Cyrillic)
- Miletić, Aleksandar V. *Titov emisar Milovan Đilas: diplomatsko-pregovaračke i spoljnopolitičke aktivnosti: (1943–1953)*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2021. (Cyrillic)
- Miletić, Aleksandar V. “The role of Milovan Đilas at the Asian Socialist Conference in Rangoon, 1953”. *Tokovi istorije* 3/2020, 126–132. doi.org/10.31212/tokovi.2020.3.mil.117-137
- Miletić, Aleksandar V. „Milovan Đilas i francuski socijalisti 1950–1954“. *Tokovi istorije* 1/2020, 155–174. doi.org/10.31212/tokovi.2020.1.mil.155-174
- Roy M. N. “The State of Socialism in Asia: Rangoon and After”. *Pacific Affairs* 26, no. 2 (1953), 135–139.
- Rubinstein, Alvin Z. “The State of Socialism in Asia: The Rangoon Conference”. *Pacific Affairs* 26, no. 2 (1953): 131–134.
- Unkovski-Korica, Vladimir. “The Yugoslav Communists’ Special Relationship with the British Labour Party 1950–1956”. *Cold War History*, Vol 14. No. 1, 2014, 23–46. doi.org/10.1080/14682745.2013.765864
- Štrbac, Čedomir. *Svedočanstva o 1948*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1989.

- *Komunist*
- *Sindikalist*

SUMMARY

Nikola Mijatov

YUGOSLAVIA AND THE SOCIALIST INTERNATIONAL (1951–1954)

ABSTRACT: The topic of this paper are the dynamic relations between Yugoslavia and the Socialist International in 1951–1954. These relations are considered through the possibility of Yugoslavia joining the Socialist International, as well as separate events that had significantly influenced their development: the case of Živko Topalović, the interference of the Socialist International in the Trieste crisis and the reactions of the Socialist International to Yugoslavia's growing engagement with the Third World.

KEYWORDS: Yugoslavia, Socialist International, Živko Topalović, Trieste crisis

The period of 1951–1954 saw the establishment of dynamic relations between Yugoslavia and the Socialist International. Even the possibility Yugoslavia joining to the International was regarded at its first Congress in 1951, and again in 1953. Still, the contradictions between a communist country and social democratic parties of Western Europe were just too sharp. Relations were further established with each party individually, where the dominant issue was not the ideology itself but the political issues between the countries. Adding to this, there were several phenomena that had affected relations with the Socialist International. As a constant issue, the presence of Živko Topalović in the Socialist International was used to reduce the influence of Yugoslavia in the International itself. Relations had significantly deteriorated when the Socialist International tried to interfere in the Trieste crisis, which the Yugoslav government regarded as a strictly internal issue. Finally, with growing relations between Yugoslavia and the socialists of Asia, and the formation of the new Non-Aligned foreign policy, relations were drawn to a halt. In addition, the case of Milovan Đilas in 1954 and overall condemnation of social democracy within Yugoslavia marked a turning point in the dynamic and complex relations between Yugoslavia and the Socialist International.